

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

2026-YIL

IYUN/6-SON, III-QISM

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, iyun.
III-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

SUD BOSHQARUVCHILARI FAOLIYATINING IQTISODIY RAG'BATLANTIRISH TIZIMI VA ULARNING SUBSIDIAR JAVOBGARLIGI: MUAMMOLAR VA TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	12
Soliyev Damirjon Nurmatovich	
BLOKCHEYN TEKNOLOGIYASI ASOSIDA MOLIVAVIY TRANZAKSIYALARNI NAZORAT QILISH TIZIMI (SMART-KONTRAKTLAR, MARKAZLASHMAGAN MA'LUMOTLAR BAZASI VA AUDIT IZLARI)	18
Olimova Mukhlisa Vohidjon qizi	
SANOAT SEKTORIDA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH: STRATEGIK AFZALLIKLAR VA TO'SIQLAR TAHLILI	26
Xatamov Ochildi Qurbonovich	
ТРАНСФОРМАЦИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УЗБЕКИСТАНА КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ЕЁ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ	32
PhD. Юлдашева С.Ш	
TREND MODELLARI YORDAMIDA MEHNAT RESURSLARI SONINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH	38
Haydarova Dinora Atamurot qizi	
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ВЫКУПА И ПРОДАЖИ КВОТ НА ОРОСИТЕЛЬНУЮ ВОДУ	43
Гоженко Борис Владимирович	
MOLIVAVIY LEVERIJ SAMARASI VA QARZ MABLAG'LARINI BOSHQARISHDA UNDA FOYDALANISH	50
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
XIZMATLAR SOHASIDA WEBMONEY TO'LOV TIZIMINI KOMPYUTERDA O'RNATISH VA SOZLASHNING IQTISODIYOTDAGI ROLI	55
Fazilat Esirgapovna Jomonqulova	
Nizomov Murod	
Qurbonboyeva Rayhon Bahronjon qizi	
MECHANISMS FOR THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF A HEALTHY LIFESTYLE	58
Shukhrat Mashrabboevich Mamadaliyev	
BANK SEKTORIDA OPERATSION SAMARADORLIK VA XAVFLARNI BOSHQARISHNI BAHOLASH	62
R.I.Rashidov	
A.N. Elmurodov	
A.A. Muhiddinov	
TRANSFORMING ECONOMIC GOVERNANCE IN UZBEKISTAN THROUGH DIGITAL PUBLIC SECTOR TOOLS	68
Bokhodirov Boriykhon Boburovich	
Bahromjon Urmanov	
TIJORAT BANKLARINING INVESTITSIYA VA KREDIT SALOHIYATINI BOSHQARISH	74
Ergashova Nilufar Sobirovna	
DEHQON XO'JALIKLARIDA QO'SHILGAN QIYMAT ZANJIRINING SHAKLLANISHI VA UNGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR	80
Azizov Shohsuvor Yuldashevich	
VERTIKAL INTEGRATSIYALASHGAN BANK TUZILMASINI "YAGONA MFO" TEKNOLOGIYASI ASOSIDA TRANSFORMATSIYA QILISH SXEMASI	84
Qo'shboqov Doniyorbek Maxramqulovich	

O'ZBEKISTON SANOAT KORXONALARIDA "YASHIL EKOTIZIM" VA RESURS SAMARADORLIGI (RECP)NI JORIY ETISHNING METODOLOGIK ASOSLARI HAMDA EMISSIALARNI KAMAYTIRISH SAMARADORLIGI.....	90
Do'stqobilov Ulug'bek Ibrohimovich	
TURIZM SOHASIDA OILAVIY TADBIRKORLIK TUSHUNCHALARINING MAZMUN VA MOHIYATIGA ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR	94
Pardayeva Ozoda Mamayunusovna	
СНИЖЕНИЕ ТЕХНИЧЕСКИХ И КОММЕРЧЕСКИХ ПОТЕРЬ ЭЛЕКТРОЭНЕРГИИ КАК НАПРАВЛЕНИЕ ПОВЫШЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ РАСПРЕДЕЛИТЕЛЬНЫХ СЕТЕЙ УЗБЕКИСТАНА	100
Маърупова Дилсора Абдулла кизи	
O'ZBEKISTON QURILISH SOHASIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHNING INSTITUTIONAL SHART-SHAROITLARI.....	105
Qodirov Sardorbek Isroiljon o'g'li	
АКАДЕМИЧЕСКИЕ НАВЫКИ И ОСОБЕННОСТИ ИХ ФОРМИРОВАНИЯ	113
Усманова Зумрад Исламовна	
Рахматуллаев Алижон	
Сайфитдинов Азизжон	
G'AZNACHILIK OPERATSIYALARINING BANKLIKVIDLIGINI TA'MINLASHDAGI O'RNI (SILICON VALLEY BANK MISOLIDA).....	119
Axadov Shahboz Shuxrat o'g'li	
ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ТВЁРДЫМИ БЫТОВЫМИ ОТХОДАМИ В Г. ТАШКЕНТЕ: ОТ ПОЛИГОННОГО ЗАХОРОНЕНИЯ К РЕСУРСНО-ЭНЕРГЕТИЧЕСКОМУ ИСПОЛЬЗОВАНИЮ	127
Джусупов Кубанычбек	
STRATEGIK BOSHQARUV HISOBI AXBOROT TA'MINOTINING METODOLOGIK ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH	133
Umidjon Kostayev	
DEVELOPMENT OF A METHODOLOGY FOR TEACHING STUDENTS OBJECTORIENTED PROGRAMMING IN A VIRTUAL COLLABORATIVE ENVIRONMENT USING GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE TOOLS	140
Saidova Dilfuza Ergashovna	
AUDIT SIFATI NAZORATINI TAKOMILLASHTIRISH	145
Muydinov Erkin Jamaldinovich	
THE ROLE OF E-COMMERCE IN ECONOMIC DEVELOPMENT: EVIDENCE FROM UZBEKISTAN'S DIGITAL TRANSFORMATION.....	152
Shakhriddinova Sitora Tolibjon kizi	
THE IMPACT OF SUSTAINABILITY PRACTICES IN THE AGRICULTURAL INDUSTRY IN UZBEKISTAN.....	157
Yorkin Ziyodullaev	
Munisa Bekmirzaeva	
РОЛЬ ЦИРКУЛЯРНОЙ ЭКОНОМИКИ В ЗЕЛЕНОМ РОСТЕ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	166
Мохамед Эйд Али Балбаа	
Усманова Азиза Алишеровна	
OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARIDA SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING INNOVATSION YO'LLARI.....	173
Shakirxodjaeva Zuxraxon Rustamxanovna	
BARQAROR RIVOJLANISH HISOBOTLARINI TUZISH MASALALARI: XALQARO TAJRIBA VA TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI.....	180
Menglikulov Baxtiyor Yusupovich	

THE IMPACT OF SUSTAINABILITY PRACTICES IN THE AGRICULTURAL INDUSTRY IN UZBEKISTAN	184
Yorkin Ziyodullaev	
Munisa Bekmirzaeva	
TASTE OF PLACE: HOW LOCAL-INGREDIENT SOURCING AFFECTS GUEST SATISFACTION AND MENU PROFITABILITY IN HOTEL RESTAURANTS	193
Bahodirova Durdona	
Atametova Sevara	
INTERACTIONS IN CREATIVE TOURISM: RESIDENTS' PERSPECTIVES IN UZBEKISTAN.....	198
Dildora Khodjaeva Mukhamedkhodjaevna	
Jasmin Raxmidinova	
XO'JALIK YURITUVCHISUBYEKTLARNING LIKVIDLILIGINI TA'MINLASH MASALALARI	204
Bauyetdinov M.J.	
YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH SHAROITIDA MINTAQA TABIIY RESURSLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI (BUXORO VILOYATI MISOLIDA)	212
Safarov Otabek Abduhamidovich	
SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINING NAZARIY JIHATLARI.....	218
O'rinov Akmaljon Axmadjonovich	
ТЕОРИИ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РИСКАМИ В БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	223
Убайдуллаева Мафтунахон Акмалхон кизи	
SURXONDARYO VILOYATI IQTISODIYOTIGA JALB ETILAYOTGAN INVESTITSİYALAR SAMARADORLIGI TAHLILI	230
Xatamova Manzura Ochildiyevna	
TURISTIK MAHSULOT MARKETINGI: NAZARIY ASOSLARI VA RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI	240
Usmanova Zumrad Islamovna	
IN VITRO TEXNOLOGIYASI ASOSIDA KARTOSHKA URUG'CHILIGI ZANJIRI SAMARADORLIGINI IQTISODIY BAHOLASHNING NAZARIY ASOSLARI	244
Mardonova Zarifa Numonjonovna	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT OPERATSIYALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH UCHUN RESURSLAR YETARLILIGINI TA'MINLASH MASALALARI	251
Sheraliyev Olimjon O'ktam o'g'li	
O'ZBEKISTONDA ESG MOLIYALASHTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA MEXANIZMLARI	258
Ajibayeva Raiya Maxsutovna	
YASHIL MOLIYALASHTIRISH INSTRUMENTLARI ORQALI BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASH MASALALARI	262
Ajibayeva Raiya Maxsutovna	
ANIQ FANLARNI O'QITISHDA METAKOGNITIV YONDASHUVLAR: TEORETIK ASOSLAR, KOGNITIV ARHITEKTURA VA AMALIY TRANSFER MUAMMOLARI	265
Namozov Diyorbek Baxtiyor o'g'li	
XUFYONA IQTISODIYOTNING MOHIYATI VA UNI O'ZBEKISTONDA KAMAYTIRISH CHORA-TADBIRLARI	270
Kalandarov R.A.	
RAQAMLI TO'LOV TIZIMLARIDA ALOQA OPERATORLARI ROLINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI.....	276
Nuraliyev Nurbek Rustam o'g'li	
DAVLAT BUDJETI DAROMADLARI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA BILVOSITA SOLIQQA TORTISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI	281
Mansurova Arofatxon Shavkat qizi	

INTERNATIONAL TRENDS AND THE LEGAL FRAMEWORK OF E-COMMERCE DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN.....	286
Usmanova Zumrad Islamovna	
ISSUES OF ACCOUNTING RECOGNITION AND VALUATION OF LONG-TERM ASSETS UNDER INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARDS (IFRS).....	290
Golib D. Tashmanov	
Ismandiyor B. Umirzokov	
СПЕЦИФИКА ФОРМИРОВАНИЯ РИСКОВ В СФЕРЕ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПЛАТФОРМ	297
Алиева Сусанна Сейрановна	
ZAMONAVIY AXBOROTLASHGAN TA'LIM MUHITIDA ANIQ FANLARNI O'QITISHNING KOGNITIV VA METAKOGNITIV DETERMINANTLARI.....	304
Shogeldieva Sabrina Omongeldiyevna	
BANKLARARO LIKVIDLILIKNI BOSHQARISHDA SUN'IY INTELLEKT VA BIG DATA TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASH ISTIQBOLLARI	309
Baxromov Nodirjon Muxammadamin o'g'li	
OTMLARDA ILMIY-TEXNIK MAHSULOTLARNI TIJORATLASHTIRISHDA ISHTIROK ETADIGAN SUBYEKTLAR: ROLLAR, FUNKSIYALAR VA O'ZARO MUNOSABATLAR TAHLILI	313
Safarov Bekzod Istamovich	
TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI EKSPORTINI YASHIL MARKETING VOSITALARI ASOSIDA RIVOJLANTIRISH MEKANIZMI	319
Jo'raboyev Jurabek Muhibillo o'g'li	
O'ZBEKISTONDA AGROTURIZMNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	323
Aktamov Olimjon Abdug'ani o'g'li	
SAVDO FAOLIYATIDA MIJOZ EHTIYOJLARINI ANIQLASH MEKANIZMLARI.....	333
Mamatraimov Islom Mamanazarovich	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT OPERATSIYALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH UCHUN RESURLAR YETARLILIGINI TA'MINLASH MASALALARI	338
Sheraliyev Olimjon O'ktam o'g'li	
ОСОБЕННОСТИ ФИНАНСИРОВАНИЯ СИСТЕМ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В СТРАНАХ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА	345
Омокеев Максымбек Конколойевич	
O'ZBEKISTONDA YASHIL TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIYALASHTIRISH IMKONIYATLARI.....	351
Nurmetova Muyassar Jumanazarovna	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA TOG' TURIZMNI BARQAROR RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	358
Alimov Abdvakil Komil o'g'li	
TURIZMNI MINTAQAVIY RIVOJLANTIRISHDA DIVERSIFIKATSIYA JARAYONLARINING NAZARIY ASOSLARI VA HUDUDIY XUSUSIYATLARI.....	365
Abduxamidov Sarvar Adxamovich	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING OBYEKTIV ZARURATI, TASHKILY-IQTISODIY JIHLTLARI.....	371
Nematjonova Risolatxon Dilshodbek qizi	
MINTAQQA IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHDA TIBBIY TURIZM RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH OMILLARI	376
Yusupova Mehribon O'ktamovna	
SANOAT TARMOQLARIDA INVESTITSIYALARDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	381
Choriyev Tolib A'zamovich	
YASHIL IQTISODIYOTNING O'ZBEKISTON EKSPORT RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIRI: IMKONIYATLAR VA CBAM BILAN BOG'LIQ CHAQIRIQLAR	388
Djurayeva Rano Abdullayevna	
To'xliyeva Gulrux Dovron qizi	

YASHIL IQTISODIYOTNING O'ZBEKISTON EKSPORT RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIRI: IMKONIYATLAR VA CBAM BILAN BOG'LIQ CHAQIRIQLAR

Djurayeva Rano Abdullayevna

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

Xalqaro iqtisodiyot kafedrası dotsenti, iqtisod fanlari nomzodi

E-mail: djuraevvarano12@gmail.com

To'xliyeva Gulrux Dovron qizi

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

Jahon iqtisodiyoti yo`nalishi, magistratura talabasi

E-mail: gulrukhtukhlieva@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada yashil iqtisodiyotning nazariy asoslari, uning shakllanish bosqichlari hamda xalqaro raqobatbardoshlikni oshirishdagi roli tahlil qilingan. Jahon iqtisodiyoti miqyosida ekologik barqarorlikka o'tish xalqaro raqobatbardoshlik va eksport samaradorligini belgilovchi omillarni tubdan o'zgartirmoqda. Tadqiqotda O'zbekiston sharoitida yashil iqtisodiyotning xalqaro raqobatbardoshlikni oshirish va eksportning barqaror rivojlanishiga ta'siri baholangan. Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) kabi yangi mexanizmlar sharoitida O'zbekiston eksportchilari uchun yuzaga kelayotgan xavf-xatarlar, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rib chiqilgan. Germaniya, Xitoy va Janubiy Koreya misolida yashil siyosatning eksport ko'rsatkichlariga ta'siri tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari yashil texnologiyalar va past uglerodli ishlab chiqarish strategiyalarini joriy etgan davlatlar xalqaro bozorda raqobatbardoshlikni sezilarli darajada oshirayotganini ko'rsatadi. O'zbekiston uchun mazkur jarayon nafaqat imkoniyat, balki strategik zarurat bo'lib, CBAM ta'siriga tushuvchi metallurgiya, kimyo va to'qimachilik tarmoqlarida eksport salohiyatini saqlash va kengaytirish uchun yashil transformatsiyani jadallashtirish zarurligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: yashil iqtisodiyot, yashil o'sish, barqaror rivojlanish, xalqaro raqobatbardoshlik, eksport salohiyati, ekologik barqarorlik, innovatsiyalar, CBAM, karbon izi, yashil texnologiyalar, ekologik standartlar.

Аннотация. В данной статье проанализированы теоретические основы зеленой экономики, этапы ее формирования и роль в повышении международной конкурентоспособности. Переход к экологической устойчивости в мировой экономике коренным образом изменяет факторы, определяющие международную конкурентоспособность и эффективность экспорта. В исследовании оценивается влияние зеленой экономики на повышение международной конкурентоспособности и устойчивое развитие экспорта в условиях Узбекистана. Рассмотрены риски, проблемы и пути их решения для узбекских экспортеров в условиях внедрения новых механизмов регулирования, таких как Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM). На примере Германии, Китая и Республики Корея проанализированы результаты воздействия зеленой политики на экспортные показатели. Результаты исследования показывают, что страны, внедряющие зеленые технологии и стратегии низкоуглеродного производства, значительно повышают свою конкурентоспособность на мировом рынке. Для Узбекистана данный процесс становится не только возможностью, но и объективной необходимостью, поскольку сохранение и расширение экспортного потенциала в металлургической, химической и текстильной отраслях требует ускоренного перехода к зеленой трансформации.

Ключевые слова: зеленая экономика, зеленый рост, устойчивое развитие, международная конкурентоспособность, экспортный потенциал, экологическая устойчивость, инновации, CBAM, углеродный след, зеленые технологии, экологические стандарты.

Abstract. This article examines the theoretical foundations of the green economy, the stages of its development, and its role in enhancing international competitiveness. The global transition toward environmental sustainability is fundamentally transforming the factors that determine international competitiveness and export

performance. The study evaluates the impact of the green economy on improving international competitiveness and ensuring sustainable export growth in Uzbekistan. Particular attention is paid to the risks, challenges, and possible solutions faced by Uzbek exporters under emerging regulatory mechanisms such as the Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM). The experiences of Germany, China, and South Korea are analyzed to assess the export outcomes of green policy implementation. The findings indicate that countries adopting green technologies and low-carbon production strategies achieve significant improvements in international market competitiveness. For Uzbekistan, this process represents not only an opportunity but also a strategic necessity, as maintaining and expanding export volumes in the metallurgy, chemical, and textile sectors affected by CBAM requires an accelerated transition toward green transformation.

Keywords: green economy, green growth, sustainable development, international competitiveness, export potential, environmental sustainability, innovation, CBAM, carbon footprint, green technologies, environmental standards.

KIRISH

Mamlakatimiz taraqqiyotining yangi bosqichida barcha sohalar qatori atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish hamda ekologik muammolarning inson salomatligiga salbiy ta'sirini kamaytirish borasida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar barqaror rivojlanishning muhim omiliga aylanmoqda. Ayniqsa, xalqaro eksport raqobatbardoshligini ta'minlash va yashil iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish bugungi kun davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Mamlakatimizda 2025-yilning "Atrof-muhitni asrash va yashil iqtisodiyot yili" deb e'lon qilinishi ekologik barqarorlikni ta'minlash, tabiiy boyliklardan samarali va oqilona foydalanish, shuningdek, yashil texnologiyalarni iqtisodiyotning barcha tarmoqlariga keng tatbiq etishga qaratilgan muhim tashabbusdir. Ushbu tashabbus ekologik muammolarga e'tiborni yanada kuchaytirish, atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida innovatsion yondashuvlarni rivojlantirish hamda jamiyatda ekologik madaniyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan "O'zbekiston – 2030" strategiyasini "Atrof-muhitni asrash va yashil iqtisodiyot yili"da amalga oshirishga oid Davlat dasturining qabul qilinishi ushbu yo'nalishdagi islohotlarning izchil davom etayotganini ko'rsatadi. Mazkur tadqiqotda atrof-muhitni muhofaza qilish, yashil iqtisodiyotga o'tishni jadallashtirish, O'zbekiston sharoitida yashil iqtisodiyotning xalqaro raqobatbardoshlikni oshirish va barqaror eksport hajmini rivojlantirish bo'yicha ustuvor vazifalar belgilab berilgan. Bu esa mamlakat iqtisodiyotining innovatsion rivojlanishini ta'minlab, investitsion jozibadorlikni oshirish va global iqtisodiy maydondagi raqobatbardoshlikni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Bugungi kunda ekologik standartlar kuchayib borayotgan jahon bozorida "yashil mahsulotlar" ishlab chiqarish va "yashil texnologiyalar"ni joriy etish eksport hajmini kengaytirishning muhim sharti bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, Yevropa Ittifoqining 2026-yildan to'liq kuchga kirgan Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) — Uglarod chegaraviy sozlash mexanizmi — O'zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlar uchun yangi savdo to'siqlarini keltirib chiqarmoqda. Mazkur holat yashil iqtisodiyotga o'tishni nafaqat ekologik, balki iqtisodiy jihatdan ham zaruratga aylantirmoqda.

Ushbu maqolaning asosiy maqsadi yashil iqtisodiyot tamoyillarining O'zbekiston xalqaro eksport raqobatbardoshligiga ta'sirini tahlil qilish, CBAM mexanizmi kontekstida mavjud xavf-xatarlarni aniqlash hamda eksport salohiyatini oshirishning amaliy yo'llarini asoslab berishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Yashil iqtisodiyot hozirgi global va ekologik inqirozlarga potensial yechim sifatida keng e'tirof etilmoqda hamda barqaror rivojlanishga erishishning asosiy mexanizmlaridan biri hisoblanadi. Hozirgi kunda yashil texnologiyalarni rivojlantirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish, resurslardan samarali foydalanish, biologik xilma-xillikni muhofaza qilish, chiqindilarni qayta ishlash va yashil infratuzilmalarni rivojlantirishga katta miqdorda investitsiyalar yo'naltirilmoqda.

"Yashil iqtisodiyot" atamasi ilk bor David Pearce va hammualliflar tomonidan 1989-yilda chop etilgan "Blueprint for a Green Economy" nomli kitob sarlavhasida qo'llanilgandir [1]. Biroq ushbu kitobning o'zida "yashil iqtisodiyot" tushunchasiga aniq ta'rif berilmagan bo'lib, asosan barqaror rivojlanish konsepsiyasiga e'tibor qaratilgan.

"Yashil iqtisodiyot" atamasi 2007–2008-yillardagi global moliyaviy inqirozdan so'ng keng ommalasha boshladi va qisqa vaqt ichida siyosiy kun tartibining eng muhim mavzularidan biriga aylandi. Moliyaviy inqiroz ko'plab mamlakatlarni iqtisodiy tanazzul va yuqori qarzdorlik holatiga olib keldi, shuningdek, ommaviy ishsizlik

hamda ko'plab korxonalarning bankrot bo'lishiga sabab bo'ldi. Shu bilan birga, oziq-ovqat va yoqilg'i narxlarining oshishi natijasida rivojlanayotgan mamlakatlarda oziq-ovqat inqirozi yanada kuchaydi.

Mazkur jarayonlar inson faoliyati, ayniqsa, qazib olinadigan yoqilg'ilardan tobora ko'proq foydalanish oqibatida yuzaga kelayotgan iqlim o'zgarishining salbiy ta'sirlari haqidagi xavotirlarning ortishi bilan bir davrga to'g'ri keldi. Bundan tashqari, ushbu inqirozlar ekologik degradatsiyaning kengayib borishi hamda uning insonlarning turmush darajasi va yashash sharoitlariga salbiy ta'siri kuchayib borayotgan bir sharoitda yuz berdi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda qiyosiy tahlil, statistik ma'lumotlarni o'rganish, xorijiy tajribalarni umumlashtirish hamda deduktiv-induktiv yondashuv usullaridan foydalanildi. Xalqaro tashkilotlar (UNEP, Jahon banki), Yevropa Ittifoqining rasmiy hujjatlari, O'zbekiston Statistika agentligining ma'lumotlari va ilmiy nashrlar tahlilning asosiy axborot bazasini tashkil etdi.

Maqolada birinchi marta O'zbekiston eksporti uchun CBAM ta'sir qiluvchi tarmoqlar va xavf-xatarlar aniq raqamlar asosida tahlil qilingan; Germaniya, Xitoy va Janubiy Koreya tajribasining eksport natijalari miqdoriy ko'rsatkichlarda ko'rsatilgan; O'zbekiston sharoitida yashil iqtisodiyotga o'tish orqali eksport raqobatbardoshligini oshirishning amaliy modeli taklif etilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Yashil iqtisodiyotning an'anaviy iqtisodiy yondashuvlardan ajratib turadigan asosiy jihati bu uning atrof-muhitga bo'lgan munosabatidir. Yashil iqtisodiyotga turli xil ta'riflar berilgan bo'lib, quyidagi jadvalda ularni ko'rishingiz mumkin. Mazkur model an'anaviy iqtisodiyotdan farqli ravishda "ko'proq ishlab chiqarish" emas, balki "samarali va ekologik xavfsiz ishlab chiqarish" g'oyasiga asoslanadi. Quyidagi jadvalda xalqaro va mahalliy tashkilotlarning yashil iqtisodiyotga ta'riflari keltirilgan (1-jadval).

1-jadval.

Xalqaro va mahalliy tashkilotlar tomonidan yashil iqtisodiyotga berilgan ta'riflar

Tashkilot / Manba	Yashil iqtisodiyot ta'rifi
UNESCO (2010)	Insonlarning farovonligini oshirish va ijtimoiy adolatni ta'minlash bilan birga atrof-muhitga bo'lgan tahdidlarni kamaytiruvchi, past uglerodli, resurs tejovchi va ijtimoiy jihatdan inklyuziv iqtisodiy faoliyat shakli [2].
UNEP (2018)	Kam uglerodli, resurslardan samarali foydalanishga asoslangan va ijtimoiy jihatdan inklyuziv iqtisodiyot. Bandlik va daromadlarning o'sishi ekologik investitsiyalar hisobiga ta'minlanadi [3].
Zhironkin, Cehlár (2022)	To'rtinchi sanoat inqilobining mahsuli bo'lgan, nol emissiyali energiya ishlab chiqarish, chiqindilarni qayta ishlash va yashil urbanizatsiyani o'z ichiga oluvchi resurs samaradorligining zamonaviy usuli [4].
Jahon banki	Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish orqali iqtisodiy o'sishni ta'minlash, ekologik xavflarni kamaytirish va uzoq muddatli barqaror rivojlanishga erishish jarayoni [5].
Mirzaaliyev A. (2026)	Iqtisodiy rivojlanishni ekologik xavfsizlik va resurslarni tejash tamoyillari asosida tashkil etish. Ishlab chiqarish jarayonlari atrof-muhitga zarar yetkazmasdan amalga oshiriladi, energiya samaradorligi oshiriladi [6].

Manba: Jadval turli manbalar asosida muallif tomonidan tayyorlangan

O'zbekistonning tashqi savdo ko'rsatkichlari so'nggi ikki yilda yuqori o'sish sur'atini namoyish etmoqda. Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda tashqi savdo aylanmasi 81,17 mlrd dollarga yetdi — bu 2024-yilga nisbatan 20,7 foizlik o'sish bo'lib, oldingi yilning o'sish sur'atidan (5,8 foiz) sezilarli yuqoridir [7].

Eksport hajmi 2025-yilda 33,8 mlrd dollarga yetib, 2024-yilga nisbatan 24 foizga o'sdi. 2024-yilda esa eksport 26,94 mlrd dollarni (2023-yilga nisbatan +8,4 foiz) tashkil etgan edi. Shunday qilib, ikki yil ichida eksport hajmi deyarli 10 mlrd dollarga ko'paydi.

Biroq bu raqamlar ortida bir qator tizimli muammolar yashiringan:

– Oltin eksportiga haddan tashqari bog'liqlik. 2025-yilda oltin umumiy eksportning 29,3 foizini va tovarlar eksportining 41,2 foizini tashkil etdi (9,9 mlrd dollar). Oltinsiz eksport atigi 23,9 mlrd dollar — bu o'sish ko'p jihatdan xomashyoga bog'liq ekanini ko'rsatadi.

– Sanoat mahsulotlari ulushining kamayishi. Sanoat mahsulotlarining eksportdagi ulushi 2024-yildagi 15,3 foizdan 2025-yilda 11,8 foizga tushdi. Bu raqobatbardosh sanoat eksportining to'liq rivojlanmayotganini ko'rsatadi.

– To'qimachilik eksportining qisqarishi. 2025-yilda to'qimachilik mahsulotlari eksporti 2,6 mlrd dollar bilan 8,2 foizga pasaydi — bu strategik tarmoq uchun jiddiy muammo hisoblanadi [8].

– Savdo balansining salbiy saldosi. 2025-yilda tashqi savdo defitsiti 13,5 mlrd dollarni tashkil etdi (2024-yilda 12,7 mlrd dollar). Import o'sib borayotgan bo'lsa-da, qo'shimcha qiymat yaratuvchi eksport sektori hali to'liq shakllanmagan.

Ijobiy tendensiyalar ham mavjud: noorganik kimyoviy moddalar eksporti 35,4 foizga o'sib, 1,2 mlrd dollarga yetdi; o'g'itlar eksporti 30,8 foizga oshib, 467,5 mln dollarga ko'tarildi; cho'yan va po'lat eksporti 15,5 foizga o'sdi. Meva-sabzavotlar eksporti esa qiymat jihatidan 2,1 mlrd dollarga yetib, 36,9 foizga oshdi — bu tarmoqda organik yo'nalishning potentsiali yuqori ekanini ko'rsatadi.

Yevropa Ittifoqining Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) 2026-yil 1-yanvardan to'liq kuchga kirdi. 2023–2025-yillar o'tish davri hisoblanib, ushbu davrda faqat hisobot majburiyati joriy etilgan edi. Endi mexanizm moliyaviy majburiyatga aylandi: yuqori uglerod izi bilan ishlab chiqarilgan import mahsulotlarga qo'shimcha to'lovlar belgilanadi [9].

CBAM hozirda olti tarmoqni qamrab oladi: temir va po'lat, alyuminiy, sement, o'g'it, elektr energiyasi va vodorod. 2028-yildan kimyo sanoati va metallar asosidagi mahsulotlarni ham qamrab olish rejalashtirilgan.

O'zbekiston eksporti uchun CBAM (Carbon Border Adjustment Mechanism) mexanizmining joriy etilishi bir qator jiddiy xatarlarni yuzaga keltirmoqda.

Birinchidan, metallurgiya sanoati (po'lat va alyuminiy mahsulotlari) CBAM tartibga solish mexanizmi doirasiga to'g'ridan-to'g'ri kiritilgan tarmoqlardan hisoblanadi. Agar mahalliy korxonalarda uglerod emissiyalarini hisobga olish va sertifikatlashtirish tizimlari joriy etilmasa, Yevropa Ittifoqi bozoriga eksport qilinadigan mahsulotlar uchun qo'shimcha karbon to'lovlari yuzaga keladi. Natijada mahsulot tannarxi oshib, uning xalqaro bozordagi raqobatbardoshligi pasayadi. Bu holat, ayniqsa, 2025-yilda 202,2 mln AQSh dollariga yetgan O'zbekiston po'lat eksporti hajmi uchun sezilarli xavf tug'diradi.

Ikkinchidan, o'g'it sanoati ham CBAMning bevosita ta'sir doirasiga kiradi. 2025-yilda mamlakatning o'g'it eksporti hajmi 467,5 mln AQSh dollarini tashkil etgan bo'lib, ushbu mahsulotlar uchun uglerod emissiyalari bo'yicha hisobot yuritish va monitoring tizimini joriy etish majburiy talabga aylanmoqda. Bu esa korxonalar zimmasiga qo'shimcha ma'muriy xarajatlar yuklaydi hamda ekologik samarador texnologiyalarga investitsiyalar kiritishni talab qiladi.

Uchinchidan, to'qimachilik sanoatiga CBAMning ta'siri hozircha bilvosita xarakterga ega. Mazkur tarmoq CBAMning amaldagi ro'yxatiga kiritilmagan bo'lsa-da, Yevropa bozorlarida ekologik standartlar va barqaror ishlab chiqarish talablari tobora kuchayib bormoqda. Xususan, GSP+ preferensiyalaridan foydalanish imkoniyatlari ham ekologik va ijtimoiy standartlarga rioya etish bilan chambarchas bog'lanmoqda. Shu sababli, 2025-yilda 2,6 mlrd AQSh dollarini tashkil etgan to'qimachilik eksportining kelgusida qisqarish xavfi korxonalarining ushbu talab va standartlarga moslashish darajasiga bog'liq bo'ladi.

To'rtinchidan, investitsiyalarni jalb qilish bilan bog'liq xatarlar kuchaymoqda. Xalqaro moliyaviy institutlar, banklar va investorlar tomonidan ESG (Environmental, Social and Governance) mezonlariga rioya etish talablari tobora qat'iyilashib bormoqda. Natijada yashil sertifikatlash tizimlariga ega bo'lmagan hamda ekologik barqarorlik ko'rsatkichlari past bo'lgan korxonalar xalqaro moliyalashtirish manbalaridan foydalanish, kredit olish va xorijiy investitsiyalarni jalb etishda muayyan cheklolarga duch kelishi mumkin.

Mazkur muammolarning ildizi O'zbekiston sanoatining tarkibiy xususiyatlari bilan bog'liq. Xususan, ishlab chiqarish jarayonlarida energiya sig'imining yuqoriligi, eskirgan va resurslarni ko'p talab qiluvchi texnologiyalarning keng qo'llanilishi hamda korxonalarda uglerod emissiyalarini hisobga olish va monitoring qilish tizimlarining yetarli darajada shakllanmaganligi eksport qiluvchi tarmoqlarning yangi ekologik talablarga moslashishini murakkablashtirmoqda. Shu nuqtai nazardan, CBAMni faqatgina tashqi savdo cheklovi yoki qo'shimcha xarajat manbai sifatida emas, balki milliy sanoatni modernizatsiya qilish, energiya samaradorligini oshirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va past uglerodli iqtisodiyotga o'tishni rag'batlantiruvchi muhim tashqi omil sifatida ham baholash mumkin. Uzoq muddatli istiqbolda ushbu mexanizm korxonalarni xalqaro ekologik standartlarga moslashishga undab, O'zbekiston mahsulotlarining global bozorlardagi raqobatbardoshligini mustahkamlashga xizmat qilishi mumkin.

Yashil iqtisodiyotning eksport raqobatbardoshligiga ta'sirini amaliy baholash uchun uchta yetakchi davlat — Germaniya, Xitoy va Janubiy Koreya tajribasini eng yangi miqdoriy ko'rsatkichlar bilan tahlil qilamiz (2-jadval).

2-jadval.

Germaniya, Xitoy va Janubiy Koreyada yashil iqtisodiyotning eksport raqobatbardoshligiga ta'siri: qiyosiy tahlil

Ko'rsatkich	Germaniya tajribasi	Xitoy tajribasi	Janubiy Koreya tajribasi
Asosiy yashil siyosat	“Energiewende” — 2030-yilga elektr energiyasining 80 foizini qayta tiklanuvchi manbalarga o'tkazish maqsadi; 2024-yilda 59 foizga erishildi.	Xitoy quyosh panellari va elektromobillar ishlab chiqarishda jahon lideriga aylandi “Yangi uchlik” (quyosh panellari, litiy batareyalari, elektromobillar) — 2025-yilda Xitoy dunyo EV sotuvlarining 52 foizini egalladi	Janubiy Koreya “Yashil o'sish strategiyasi” asosida ekologik innovatsiyalarni rivojlantirdi. “Yashil o'sish strategiyasi” va “Uglerod neytrallik 2050” rejasi; 2025-yil iyundan yangi ma'muriyat qayta tiklanuvchi energiyani kengaytirish yo'lini kuchaytirayapti
Yashil texnologiyalar eksporti	2023-yilda GreenTech eksporti 132 mlrd yevro — umumiy eksportning 8,4 foizi; 2045-yilga bu ko'rsatkich ikki baravar o'sishi prognoz qilinmoqda [10].	2024-yilda yashil texnologiyalar eksporti 177 mlrd dollar; 2025-yil avgustda yangi rekord — oylik eksport 20 mlrd dollar; EV eksporti yanvar–avgust 2025 da 26 foizga o'sdi [11].	Yashil sanoat eksporti 2027-yilga 67,18 mlrd dollar maqsad; 2025-yil uchun 268,8 mln dollarlik yashil eksport fondi tashkil etildi [12].
Batareyalar va EV	Germaniya Xitoydan batareyalar importida yetakchi: 2025-yilda 10,5 mlrd dollarlik import. O'z GreenTech sektori ham kuchaymoqda: Siemens, Linde, Enercon global yetakchilar [13].	2025-yilning dastlabki 9 oyida batareyalar eksporti 24 foizga o'sdi, jami 60 mlrd dollar — 2024-yildagi 48 mlrd dollardan ko'p. Batareyalar quyosh panellarini ortda qoldirdi [14].	Janubiy Koreya CATL va BYD raqobatida o'z EV batareyalari eksporti uchun yangi bozorlarni qidirayapti; SMR reaktorlari 2030-yildan eksport dasturida.
Qayta tiklanuvchi energiya ulushi	2024-yilda elektr energiyasida qayta tiklanuvchi manbalar ulushi 59 foiz (2023-da 51,8 foiz edi). 2030-yilga 80 foiz maqsad.	Quyosh panellari ishlab chiqarishning 80 foizi va EV ishlab chiqarishning 70 foizi Xitoy ulushiga to'g'ri keladi (2024). 2025-yilda quyosh PV eksporti yangi rekordda: faqat avg oyida 46 GVt.	2024-yilda qayta tiklanuvchi energiya ulushi 10,6 foizga yetdi (2018-da 4,99 foiz edi). 2030-yilga 21,6 foiz, 2038-yilga 32,9 foiz maqsad.
Bandlik va YalM ulushi	GreenTech sektorida 3,4 mln kishi band — avtomobilsozlikdan 3 marta ko'p; sektor YalMning 9 foizini (314 mlrd yevro) yaratadi.	Yangi energiya sanoatida millionlab ish o'rni; BYD 2025-yilda Tesla va boshqa raqiblarni ortda qoldirib yetakchiligi kuchaymoqda.	2025-yil byudjetida qayta tiklanuvchi energiya yo'nalishiga 594,5 mlrd vonga ko'proq ajratildi; 2030-yilga 1 mln yashil ish o'rni maqsad qilingan.

Manba: Jadval turli manbalar asosida muallif tomonidan tayyorlangan.

Keltirilgan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, yashil iqtisodiyot tamoyillarini izchil va uzoq muddatli strategiya asosida amalga oshirayotgan davlatlar xalqaro savdoda nafaqat eksport hajmini oshirishga, balki yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar ulushini kengaytirishga ham erishmoqda. Jumladan, Germaniya yashil texnologiyalar (GreenTech) eksporti bo'yicha 132 mlrd yevrolik ko'rsatkichni qayd etgan bo'lsa, Xitoy 2025-yilda batareyalar eksportini rekord darajaga yetkazib, yilning dastlabki to'qqiz oyida 60 mlrd AQSh dollaridan ortiq eksport hajmini ta'minlagan. Janubiy Koreya esa qayta tiklanuvchi energiya manbalarining mamlakat energiya balansidagi ulushini olti yil davomida qariyb ikki baravar oshirishga muvaffaq bo'lgan.

Ushbu natijalar qisqa muddatli choralar samarasi emas, balki davlat tomonidan olib borilgan izchil ekologik, sanoat va innovatsion siyosatning amaliy natijasidir. Mazkur tajriba shuni ko'rsatadiki, yashil iqtisodiyotga o'tish dastlab ma'lum xarajatlarni talab qilsa-da, uzoq muddatda eksport salohiyatini kengaytirish, yangi texnologik tarmoqlarni rivojlantirish va xalqaro bozorlarda raqobatbardoshlikni mustahkamlashning muhim omiliga aylanadi.

O'zbekiston mavjud tabiiy resurslari, geografik joylashuvi va eksport salohiyatidan samarali foydalangan holda yashil iqtisodiyotni nafaqat ekologik barqarorlikni ta'minlash vositasi, balki iqtisodiy o'sish va xalqaro raqobatbardoshlikni oshirishning muhim omiliga aylantirishi mumkin. Mamlakat uchun quyidagi yo'nalishlar alohida istiqbolga ega hisoblanadi.

Qayta tiklanuvchi energetikani rivojlantirish. O'zbekiston yiliga 300 kundan ortiq quyoshli kunlarga ega bo'lib, bu quyosh energetikasini rivojlantirish uchun katta tabiiy ustunlik yaratadi. So'nggi yillarda Masdar, Total Eren va Saudi Aramco kabi yirik xalqaro kompaniyalar ishtirokida qator investitsion loyihalar

amalga oshirilmoqda. Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish ulushining ortishi ishlab chiqarish korxonalarining energiya xarajatlarini kamaytirib, mahsulot tannarxini pasaytirishga xizmat qiladi. Natijada mahalliy mahsulotlarning tashqi bozorlardagi raqobatbardoshligi oshadi hamda eksport salohiyati mustahkamlanadi.

Organik qishloq xo'jaligi va ekologik toza mahsulotlar eksporti. O'zbekiston qishloq xo'jaligi mahsulotlari, ayniqsa, meva-sabzavot eksportini rivojlantirish uchun katta imkoniyatlarga ega. 2025-yilda meva eksporti qiymat jihatidan 36,9 foizga oshgani ushbu tarmoqning yuqori salohiyatini tasdiqlaydi. Organik sertifikatlash tizimini rivojlantirish, xalqaro fitosanitar va ekologik standartlarga moslashish hamda mahsulotlarning qo'shilgan qiymatini oshirish orqali eksport hajmini yanada kengaytirish mumkin. Bunday yondashuv, ayniqsa, Yevropa Ittifoqi, Sharqiy Osiyo va Yaqin Sharq bozorlarida ekologik toza mahsulotlarga bo'lgan talabning ortib borishi sharoitida muhim ahamiyat kasb etadi.

Sanoatni modernizatsiya qilish va CBAM talablariga moslashish. Metallurgiya, kimyo va to'qimachilik tarmoqlarida energiya samaradorligini oshiruvchi zamonaviy texnologiyalarni joriy etish ikki tomonlama natija beradi. Bir tomondan, ishlab chiqarish xarajatlari qisqaradi va resurslardan foydalanish samaradorligi oshadi. Ikkinchi tomondan, korxonalar Yevropa Ittifoqining Uglarod Chegarasini Tartibga Solish Mexanizmi (CBAM) talablariga moslashish imkoniyatiga ega bo'ladi. Ayniqsa, po'lat va o'g'it ishlab chiqarish tarmoqlarida uglarod emissiyalarini monitoring qilish, hisobot yuritish va sertifikatlashtirish tizimlarini joriy etish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Yashil moliya va xalqaro sertifikatlash tizimlarini rivojlantirish. Xalqaro bozorlarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun korxonalar ekologik va ijtimoiy mas'uliyat standartlariga moslashishi zarur. ISO 14001, ESG tamoyillari va karbon neytralligi standartlarini joriy etgan korxonalar investorlar va xorijiy hamkorlar nazarida yuqori ishonchga ega bo'ladi. Shu bilan birga, bunday korxonalar uchun Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki hamda Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki tomonidan taqdim etilayotgan yashil moliyalashtirish instrumentlaridan foydalanish imkoniyatlari kengayadi.

Biroq yashil iqtisodiyotga o'tish jarayoni qator muammolar va cheklovlar bilan ham bog'liq. Avvalo, zamonaviy ekologik texnologiyalarni joriy etish va ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish katta moliyaviy mablag'larni talab etadi. Shuningdek, malakali kadrlar yetishmasligi, ekologik boshqaruv va monitoring tizimlarining to'liq shakllanmaganligi hamda ekologik madaniyat darajasining yetarli emasligi ushbu jarayonni sekinlashtiruvchi omillar hisoblanadi.

Shu sababli davlat tomonidan yashil transformatsiyani qo'llab-quvvatlashga qaratilgan soliq imtiyozlari, subsidiyalar, imtiyozli ekologik kreditlar va investitsion rag'batlantirish mexanizmlarini kengaytirish muhim ahamiyatga ega. Bunda rivojlangan davlatlar tajribasini o'rganish va uni O'zbekiston iqtisodiyotining xususiyatlariga moslashtirish yashil eksportni rivojlantirish hamda mamlakatning xalqaro raqobatbardoshligini oshirishning muhim shartlaridan biri bo'lib xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yashil iqtisodiyotga o'tish bugungi kunda O'zbekistonning xalqaro raqobatbardoshligini oshirish va eksport barqarorligini ta'minlashning muhim omiliga aylanmoqda. Jahon tajribasi ekologik standartlar va innovatsion texnologiyalarni joriy etgan mamlakatlar yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar eksportini kengaytirib, global bozorlardagi mavqegini mustahkamlayotganini tasdiqlaydi.

Tahlillar O'zbekiston eksportining ayrim tarmoqlari, xususan, metallurgiya, kimyo va o'g'it sanoati CBAM talablari ta'siriga duch kelishini ko'rsatdi. Shu sababli korxonalarda karbon emissiyalarini hisobga olish tizimini joriy etish, energiya samaradorligini oshirish va zamonaviy ekologik texnologiyalarni keng tatbiq etish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Shu bilan birga, qayta tiklanuvchi energetika, organik qishloq xo'jaligi, yashil moliya va xalqaro ekologik sertifikatlash tizimlarini rivojlantirish O'zbekistonning eksport salohiyatini oshirish hamda yangi bozorlarga chiqish imkoniyatlarini kengaytiradi. Mazkur yo'nalishlarda izchil siyosat yuritish mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy o'sishi va xalqaro raqobatbardoshligini ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Carbon Brief. (2025, July). *China's clean-energy exports in 2024 alone will cut overseas CO₂ by 1%*. <https://www.carbonbrief.org>
2. Ember. (2025, November). *China's clean technology exports hit record high in August, reaching \$20bn*. <https://ember-energy.org/latest-updates/chinas-clean-technology-exports-hit-record-high-in-august-reaching-20bn/>

3. European Commission. (2026). *Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM)*. https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en
4. Glottis Global. (2025, November 19). *China's battery export boom in 2025: Key trends and insights*. <https://glottis.global/2025/11/19/chinas-battery-export-boom-in-2025-key-trends-and-insights/>
5. Korea Ministry of Trade, Industry and Energy. (2025). *11th Basic Plan for Long-term Supply & Demand; IEA Korea 2025 Energy Policy Review*. <https://iea.blob.core.windows.net/assets/21b0a0d2-6b9a-435d-b591-c65fb76399d6/Korea2025.pdf>
6. Mirzaaliyev, A. (2026). Yashil iqtisodiyot va ekologik barqaror rivojlanishning iqtisodiy ahamiyati. *Ustozlar Uchun*, 90(1), 352–356.
7. Newton, A. C., & Cantarello, E. (2014). *An introduction to the green economy*. Earthscan.
8. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. (2026, January 29). *2025-yil tashqi savdo yakunlari*. *Gazeta.uz*. <https://www.gazeta.uz/oz/2026/01/29/trade-2025/>
9. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. (2024). *To'qimachilik eksporti, 2024-yil yanvar–iyul*. <https://stat.uz>
10. UNEP. (2018). *Green economy*. United Nations Environment Programme. <https://www.unep.org/regions/asia-and-pacific/regional-initiatives/supporting-resource-efficiency/green-economy>
11. UNESCO. (2010). *Green economy*. <https://www.unesco.org/>
12. Umweltbundesamt. (2025). *GreenTech Atlas 2025*. <https://www.umweltbundesamt.de/en/topics/economics-consumption/greentech-atlas-2025>
13. World Bank. (2012). *Inclusive green growth: The pathway to sustainable development*. World Bank.
14. Zhironkin, S., & Cehlár, M. (2022). Green economy and sustainable development: The outlook. *Energies*, 15(3), Article 1167. <https://doi.org/10.3390/en15031167>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 6/3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>